

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL PAKUOČIŲ IR PAKUOČIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO ĮSTATYMO NR. IX-517 8 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Projekto rengimą paskatinusios priežastys.

Kiekvienais metais visame pasaulyje yra pagaminama 5 trilijonai plastikinių maišelių, o kiekvienam iš jų suirti gali prireikti daugiau nei 1000 metų. Beveik 513 mln. tonų plastiko atliekų kasmet patenka į vandenynus, o tarp jų ir plastikinių maišelių atliekos. Europos Komisijos duomenimis, plastikiniai maišeliai yra vienas iš dešimties dažniausiai išmetamų daiktų Europoje.

Remiantis 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, Europos Sąjungos valstybės narės iki 2025 m. gruodžio 31 d. turi pasiekti tikslą – 40 plastikinių maišelių, tenkančių vienam gyventojui. Siekiant šio tikslo Direktyva įpareigoja valstybes nares uždrausti lengvųjų plastikinių maišelių (storis mažiau nei 50 mikronų) nemokamą dalijimą. Nors Direktyva neįpareigoja valstybių narių imtis tokios priemonės, kaip nemokamo labai lengvųjų plastikinių maišelių (storis mažiau nei 15 mikronų) dalijimo draudimo, dauguma valstybių narių jau yra priėmusios atitinkamą reguliavimą labai lengviems plastikiniams maišeliams. Taip pat veikia ir savanoriškos verslo iniciatyvos. Pavyzdžiui, nuo 2020 m. prekybos centras „Rimi“ Estijoje apmokestino labai lengvus plastikinius pirkinių maišelius (vieno labai lengvo plastikinio pirkinių maišelio kaina – 0,05 Eur). Po tokio prekybos centro sprendimo priėmimo labai lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių sunaudojimo kiekis sumažėjo apie 70 proc.

Plastikiniai maišeliai aplinką teršia visą savo gyvavimo ciklą – tiek gamybos proceso metu, kai jie gaminami iš neatsinaujinančių energijos išteklių, tiek tapę atliekomis. Dėl plastikinių maišelių neigiamo poveikio aplinkai atlikta daugybė mokslinių tyrimų, pagrindžiančių šių maišelių daromą žalą. Pavyzdžiui, pateikiami tyrimai, kad plastikinių maišelių gamybos metu susidaro šiltnamio efektą sukeliančios dujos, kurios, kaip žinoma, prisideda prie klimato kaitos. Taip pat, pateikiami tyrimai, įrodantys, kad netinkamai pašalinti plastikiniai maišeliai užteršia vandenį, dirvožemį. Plastiką yra biologiškai neskaidomas, jis suyra į mikroplastiką (mažas, kietas, netirpias plastiko daleles), kuris patenka į vandenį, dirvožemį, žmogaus ir kitų gyvūnų organizmą, dreifuoja oru. Aktualu tai, kad plastikui suirus, mikroplastiko dalelių iš aplinkos pašalinti beveik nebeįmanoma. Remiantis atliktais tyrimais, plastikinių maišelių patekimas į vandenį kasdien nužudo tūkstančius akvakultūros gyvūnų, pavyzdžiui, jūros gyvūnai sumaišo plastikinius maišelius su maistu, taip plastiką patenka į virškinamąjį traktą ir vėliau pakenkia gyvūno organams.

Atsižvelgiant į pateiktus neigiamus aspektus, neatlygintino labai lengvųjų plastikinių maišelių dalijimo draudimas galėtų pagerinti situaciją ir sumažinti šių maišelių naudojimą Lietuvoje. Šis draudimas paskatintų vartotojus vietoje lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių rinktis alternatyvius: popierinius ar daugkartinius maišelius, o verslus – tiekti rinkai tvaresnes alternatyvas bei didinti pirkėjų sąmoningumą.

Kartu šiuo projektu siekiama mažinti vienkartinį plastikinių gaminių naudojimą Europos Sąjungoje. Pažymėtina, kad valstybės narės gali laisvai pasirinkti priemones, kaip tai padaryti. Atsižvelgiant į tai, kad nacionaliniu lygiu galimi papildomi draudimai plastikiniams gaminiams, tokiems kaip vienkartiniai plastikiniai indai maistui ir gėrimams, daugelis valstybių, pavyzdžiui, Austrija, Švedija, Prancūzija, Belgija, Liuksemburgas ir kt., yra priėmusios atitinkamus draudimus. Lietuva iki šiol nėra nieko nuveikusi šiuo klausimu.

Vienkartinėi gėrimų tarai jau šiuo metu yra daugybė alternatyvų (pavyzdžiui, daugkartiniai kavos puodeliai). Daugkartinės gėrimų taros sistemos jau yra prieinamos Lietuvos vidaus rinkoje, be to, kuriamos ir bandomos naujos. Reikalavimai, susiję su maisto pateikimu vienkartinėje taroje viešojo maitinimo vietose, verslui taip pat įveikiami.

2. Parengto projekto tikslas ir uždaviniai.

Teikiamo įstatymo projekto tikslas ir uždaviniai – kuo skubiau mažinti vienkartinį pakuočių naudojimą ir įtvirtinti draudimą nemokamai dalyti labai lengvus plastikinius pirkinių maišelius prekių ar produktų pardavimo vietose. Tokiu būdu siekiama skatinti vartotojų ekologinį sąmoningumą ir atsakomybę, sumažinti neigiamą poveikį aplinkai.

3. Kaip šiuo metu yra teisiškai reglamentuojami projektuose aptarti klausimai.

Šiuo metu Pakuočių ir pakuočių atliekų įstatyme reglamentuojamas draudimas nemokamai dalyti lengvuosius plastikinius pirkinių maišelius prekių ar produktų pardavimo vietose, tačiau labai lengvų plastikinių pirkinių maišelių dalijimas nereguliuojamas. Įstatyme nėra įtvirtinto ir draudimo viešojo maitinimo vietose neatlygintinai dalyti maisto ir gėrimų tarą ar indus.

4. Kokios numatomos naujos teisinio reglamentavimo nuostatos, kokių teigiamų rezultatų laukiama, kokios galimos neigiamos pasekmės.

Projekte nustatomas draudimas nemokamai dalyti labai lengvus plastikinius pirkinių maišelius prekių ar produktų pardavimo vietose. Išimtį siūloma taikyti tik pakuojamai šviežiai mėšai. Be to, ūkio subjektai būtų įpareigoti nedalyti vienkartinės maisto ir gėrimų taros neatlygintinai bei vartotojams pasiūlyti daugkartinę pakuotę (indus) maistui ir gėrimams, kurie vartojami vietoje. Siekiant nuo papildomų išlaidų ir nepatogumo apsaugoti socialiai pažeidžiamus asmenis šis draudimas nebūtų taikomas sveikatos priežiūros ir švietimo ir mokslo įstaigose viešojo maitinimo paslaugas teikiančioms įmonėms.

Naujomis nuostatomis siekiama kiek įmanoma efektyvesnių šių ribojimų rezultatų, todėl pakuočių pardavėjams ir viešojo maitinimo įstaigoms atsirastų papildoma pareiga – už vieną lengvąjį ar labai lengvą plastikinį pirkinių maišelį pirkėjams nustatyti ne mažesnę nei 50 ct mokestį, o už vieną vienkartinę pakuotę – ne mažesnę nei 1 Eur mokestį.

Priėmus įstatymo projekte siūlomus pakeitimus, numatomas teigiamas poveikis aplinkai, atliekų tvarkymo sektoriui. Tikimasi sumažinti prekių ar produktų pardavimo vietose bei individualiuose namų ūkiuose sunaudojamo vienkartinio plastiko ir popieriaus kiekį.

Įstatymo pakeitimai turės naudos verslo subjektams, nes renkantis daugkartinę maisto ar gėrimų tarą, mažins susidarančių atliekų kiekį, didins verslo ekologinę atsakomybę, taip pat leis sutaupyti lėšas, įprastai skiriamas vienkartinei tarai / indams.

Galimas gyventojų nepasitenkinimas dėl papildomo apmokestinimo ar papildomai patiriamų išlaidų, patiriamo nepatogumo. Verslui šie pakeitimai gali sukelti papildomos naštos dėl daugkartinį indų priežiūros.

5. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokie šios srities teisės aktai tebegalioja (pateikiant šių aktų sąrašą) ir kokius galiojančius aktus būtina pakeisti ar panaikinti, priėmus teikiamą projektą.

Priėmus teikiamą projektą taip pat bus būtina inicijuoti Administracinių nusižengimų kodekso įstatymo pakeitimus ir jame numatyti administracinę atsakomybę už naujų draudimų nesilaikymą.

6. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įstatymo įgyvendinamųjų aktų, kas juos turėtų parengti.

Priėmus Įstatymų projektus, atitinkamos institucijos pagal kompetenciją turės parengti įgyvendinamuosius teisės aktus.